

Mänskliga rättigheter i Kroatien 2011

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna och trendanalys

Respekten för mänskliga rättigheter i Kroatien har stadigt förbättrats i takt med att processen mot en anslutning till EU fortskridit. Förhandlingarna avslutades i juni 2011, men EU-kommissionen fortsätter fram till inträdet 1 juli 2013 att övervaka att Kroatien genomför sina åtaganden och följer de påpekanden om vilka områden som kräver ytterligare insatser. Det gäller inte minst förhandlingskapitlen som är centrala för de mänskliga rättigheterna, kapitel 23 om rättsliga frågor och grundläggande rättigheter samt kapitel 24 om rättvisa, frihet och säkerhet.

Det lagstadgade skyddet för de mänskliga rättigheterna är i regel gott i Kroatien, och de medborgliga och politiska rättigheterna respekteras överlag. Ett stort antal åtgärder har genomförts för att avhjälpa tillkortakommanden som framkommit, dels under EU-förhandlingarna, dels genom påpekanden från mellanstatliga institutioner och från enskilda organisationer. Ytterligare ansträngningar krävs dock, inte minst vad avser rättsväsendets oberoende och effektivitet. Balansen med oavslutade ärenden är fortsatt hög, flera rättsliga myndigheters självständighet behöver förbättras, möjligheterna till rättshjälp stärkas samt risken för intressekonflikter reduceras.

Läget när det gäller straffrihet för krigsförbrytelser från krigen på 1990-talet har förbättrats. En ny strategi mot straffrihet finns sedan 2011. Fyra domstolar med specialkompetens för krigsförbrytelser har inrättats och bevismaterial från

Internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien (ICTY) kan användas. Brister kvarstår vad avser ärendebalans, vittnesskydd och höga rättegångskostnader i mål om kompensation. Inom ramen för Sarajevo-processen görs tillsammans med grannländerna fortsatta ansträngningar för att förbättra situationen för de kvarvarande krigsflyktingarna i regionen.

De ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna respekteras genomgående i Kroatien, samtidigt som det ansträngda ekonomiska läget i landet kan väntas få negativ effekt på förutsättningarna för att ytterligare stärka dessa rättigheter. De lagstadgade rättigheterna för minoriteter är i stort tillfredsställande, men starkare insatser måste till för att rättigheterna ska implementeras, bland annat vad avser representation i lokala, valda församlingar och möjligheterna till anställning i offentlig tjänst.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Kroatien har ratificerat de mest centrala konventionerna på området mänskliga rättigheter:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*, samt de fakultativa (frivilliga) protokollen om enskild klagorätt och avskaffandet av dödsstraffet.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.
- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)*, samt det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr.
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnade konflikter och om handel med barn.
- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet från 1966.
- Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court (ICC)*.
- Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).
- Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*.

- Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (CED)*.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Den kroatiska författningen förbjuder tortyr, misshandel och grym eller förnedrande behandling. Myndigheterna respekterar i allmänhet dessa förbud, men fortfarande kommer det in anmälningar till justitieombudsmannen om övervåld från polisen. Lokala människorättsorganisationer och internationella organisationer vittnar om att förhållandena i fängvårdsanstalterna behöver förbättras.

Många fängelser är överfulla och det råder brist på personal och kapacitet. Regeringen har under senare år vidtagit åtgärder för att förbättra betingelserna, bland annat genom att bygga ytterligare anstalter. Den möjlighet till villkorlig frigivning som införts behöver utvecklas ytterligare. Internerna tillåts oftast ta emot besök. Män och kvinnor hålls åtskilda och ungdomar hålls avskilda från vuxna. Häktade personer hålls fristående från dömda.

4. Dödsstraff

Kroatien har avskaffat dödsstraffet samt tillträtt samtliga tillämpliga konventioner och protokoll rörande dödsstraffets avskaffande.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Den kroatiska författningen förbjuder godtyckliga frihetsberövanden. Enligt lag måste polisen utverka anhållningsbeslut från domare och kan endast göra gripanden utan beslut om de tror att den misstänkte kommer att fly, förstöra bevis eller begå andra brott. Det är dock inte ovanligt att polisen företar gripandena utan att ha ett beslut. I sådana fall krävs godkännande av domare inom 24 timmar.

Inom 48 timmar efter häktning måste domaren avgöra om häktningen ska förlängas. Häktning i samband med fortsatt utredning kan normalt vara upp till 30 dagar. Högsta domstolen kan i undantagsfall förlänga tiden till sex eller tolv månader beroende på hur allvarligt brottet anses vara.

Personer som begår brott kan dömas till fängelse om de är 16 år eller äldre. Före 18 års ålder placeras dömda personer i kriminalvårdsanstalt för minderåriga. Barn mellan 14 och 16 år som begår brott kan dömas till uppfostringsåtgärder.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Att reformera rättssektorn var ett av de tydligaste kraven på Kroatien i förhandlingarna om landets EU-medlemskap, och betydande framsteg har gjorts på området. EU övervakar genomförandet av de kroatiska åtagandena fram till inträdet 1 juli 2013 och pekar på områden där förbättringar bör ske. I enlighet med en ny *Strategi för reformering av rättsväsendet 2011–2015* har ett antal nya lagar antagits. Rättssystemet har dock fortfarande brister, och den enskilde medborgarens tillgång till en effektiv rättsapparat hämmas bland annat av eftersläpningar i handläggningen av ärenden.

Ett flertal åtgärder har vidtagits för att främja rättsväsendets oberoende och funktion. Justitieministeriet har omorganiserats och lagstiftningen ändrats för att förbättra rekrytering och utbildning av domare och åklagare. En reformering av domstolsväsendet pågår. Den innefattar sammanslagning av vissa underrätter och åtgärder för att öka användningen av alternativ tvistlösning.

Ett nytt statligt rådsråd (*State Judicial Council, SJC*) och ett åklagarråd upprättades i början av 2011 för att öka rättssystemets självständighet. Bristande resurser i SJC innebär dock att rådet är beroende av stöd från justitieministeriet. Även om ytterligare åtgärder har vidtagits för en mer transparent och objektiv utbildnings- och utnämningsprocess av domare och åklagare krävs fortsatta förbättringar. Utbildningen ges av Rättsakademin och är från 2013 den enda ingången till dessa yrken. Akademien har fått ökade resurser i syfte att stärka sin självständighet i förhållande till justitieministeriet.

Ett huvudproblem inom rättsväsendet är att behandlingen av olika ärenden försenas. Förseningarna beror på bristande effektivitet och kompetens i domstolarna, liksom på att många ärenden som skulle kunna avgöras genom andra förfaranden ändå tas upp i domstol. Myndigheterna har de senaste åren vidtagit åtgärder för att få ned antalet ärenden. Den så kallade ärendebalansen, de ärenden där domstolarna ännu inte meddelat beslut, har på sju år minskat med 50–55 procent till 775 000 i juni 2011. Trots minskningen är ärendebalansen fortsatt hög, och effektiviteten försämras även av dröjsmål med verkställandet av domar. Nya lagar för att underlätta verkställigheten ska vara till fullo implementerade under 2012. Myndigheterna inför också en datoriserad ärendehantering och ett nytt system för publicering av rättspraxis för att effektivisera domstolsarbetet.

Längden på domstolsprocesserna är ett fortsatt problem. Kroatien har flera gånger fällts av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna för att domstolarna inte har meddelat dom inom skälig tid samt för brister i verkställande av domar och för att inte respektera rätten till en rättvis rättegång. Medborgarna kan inleda skadestandsprocesser om rättsprocesserna tar oskäligt lång tid.

Det förekommer uppgifter om partiskhet och politiskt inflytande över domstolarna på lokal nivå. Domare är ibland oerfarna och utan adekvat utbildningsnivå. Det finns ett stort antal små domstolar som saknar specialkompetens på vissa områden. Arbetet med fortbildning inom bland annat EU-rätt fortsätter som ett sätt att komma tillrätta med dessa problem.

Statens rättsråd är högsta instans för disciplinåtgärder mot domare. Det gäller allt från reprimander till avskedanden. Förfarandet för disciplinärendena har förbättrats genom en mer omfattande brottskatalog och kraftigare sanktioner. En etik kod för domare finns för att främja opartiskhet. Samtidigt har domare av serbiskt ursprung sedan krigen på 90-talet fortfarande svårt att få tjänster i Kroatien. Generellt är nationella minoriteter underrepresenterade inom rättssektorn.

Lagen om rättshjälp, som ska möjliggöra för låginkomsttagare att tillvarata sina rättsliga intressen, reviderades 2011. Ändringarna genomfördes för att det ska bli lättare att ansöka om rättshjälp, men fortfarande finns brister i implementeringen.

Parlamentet har en ombudsmannafunktion med fyra ombudsmän (justitieombudsman samt för jämställdhet, barn och personer med funktionshinder) dit enskilda personer kan vända sig med anmälningar. Ombudsmannen kan också själv ta initiativ till undersökningar och rikta kritik mot myndigheter. Bland de fall som överlämnats till justitieombudsmannen märks en svängning från att tidigare främst gällt minoritetspersoners åtnjutande av sina rättigheter och egendomsfrågor till fall som rör rättsväsendets bristande funktioner i allmänhet. Planer finns på att slå samman de fyra ombudsmannakontoren till ett enda under titeln Folkets ombudsman.

7. Straffrihet

Problem finns med straffrihet för krigsförbrytelser som begicks i Kroatien under krigen på 1990-talet. Det återstår flera hundra fall som ännu inte är utredda eller där åtal inte väckts. Regering och myndigheter har genomfört ett antal åtgärder för att minska straffriheten. Den politiska viljan för att agera i denna riktning kan förväntas öka ytterligare med den nya regering som tillträdde vid årsskiftet 2011/2012. En översyn har gjorts av rättsfall som rör krigsförbrytelser, och en ny strategi rörande straffrihet antogs i början av 2011. Prioriteringsfall identifieras på nationell och regional nivå för att sedan undersökas av särskilda utredningsgrupper. Kroatiska domstolar har fortsatt att åtala såväl etniska serber som etniska kroater för krigsförbrytelser. Allt fler kroater har åtalats under senare år men fortfarande är de flesta av de åtalade serber. Internationella experter är oroad över att selektiv behandling fortfarande förekommer, inklusive att domsluten i vissa fall verkas påverkas av de inblandades etniska tillhörighet.

När det gäller krigsbrott fortsätter samarbetet med juridiska myndigheter i särskilt Serbien. Utbyte av bevismaterial och annan information har skett i ett antal fall. Kort före det kroatiska parlamentsvalet på senhösten 2011 antogs dock en lag som bland annat syftar till att ogiltigförklara serbiska åtal som gäller påstådda kroatiska krigsbrott. Lagen kritiserades skarpt av president Josipovic, den har i praktiken inte tillämpats och kommer troligen att upphävas av parlamentet under 2012.

Rättegångar om krigsförbrytelser som hålls i den åtalades frånvaro (*in absentia*) förekommer fortfarande. Merparten av de åtalade i dessa rättegångar är serber som flytt landet i samband med krig. Återvändande serbiska flyktingar som dömts i sin frånvaro kan begära ny prövning. Numera kan även personer begära omprövning utan att återvända till Kroatien. Riksåklagaren har genomfört en översyn av *in absentia*-domar från 90-talet och ett antal har godkänts för omprövning.

Myndigheternas kapacitet att undersöka och åtala för krigsbrott har förbättras, liksom systemet för vittnesskydd. Lokala och internationella observatörer har dock pekat på brister som fortfarande förekommer. Det gäller bland annat kompetens och kapacitet hos vissa domstolar. Brister i vittnesskyddet kvarstår i de fall åtalspunkterna inkluderar sexuellt våld. I de flesta fall skyddas inte vittnenas identitet, och det psykologiska stödet före och efter vittnesmålen är otillfredsställande. Ett annat problem är höga rättegångskostnader för många privatpersoner, inte minst i förlorade mål mot den kroatiska staten då det handlar om kompensation för krigsförbrytelser. Cirka 75 procent av dessa åtal har lett till förlust för målsäganden.

Av domstolarna med jurisdiktion i mål om krigsförbrytelser finns fyra med specialkompetens på området. Genom en lagändring 2011 går det att flytta över ärenden från vanliga domstolar till specialdomstolarna och bevisning framtagen av ICTY kan användas. Från ickestatliga organisationers håll är förhoppningen att samtliga ärenden som gäller krigsförbrytelser ska överföras. Specialdomstolarna hanterar dock även korruptionsmål, vilket negativt påverkar deras kapacitet.

I april 2011 fälldes de kroatiska generalerna Gotovina och Markac för krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten i en uppmärksammat rättegång i ICTY. Domarna på 24 respektive 18 års fängelse har överklagats. Brotten begicks i samband med att regionen Krajina återtog i augusti 1995. Enligt ICTY hade de ansvariga för Operation Storm syftat till att permanent avlägsna den serbiska befolkningen från regionen genom våld eller hot om våld. I domen anses de två generalerna ha ingått i ett ”gemensamt kriminellt företag” (*Joint Criminal Enterprise*) för att fördriva alla serber från Krajina. Särskilt denna anklagelse blev en chock för det kroatiska samhället och väckte starka reaktioner över hela det politiska fältet.

En annan uppmärksammas dom avkunnades 2010 mot generalerna Norac och Ademi, för krigsförbrytelser i samband med militäroperationen *Medacki Džep* 1993. ICTY beslutade 2005 att överföra målet till Kroatien. Högsta domstolen bekräftade i sin dom Ademis frikännande, medan Norac frigavs 2011 efter att ha avtjänat två tredjedelar av sitt nioåriga straff. Det tidiga frigivandet har kritiserats av bland annat ickestatliga organisationer för att inte ta hänsyn till att det rör sig om en dom för krigsförbrytelser.

Från december 2007 till utgången av 2011 bevakade OSSE-kontoret (Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa) i Zagreb krigsförbrytarrättegångarna i kroatiska domstolar. Kontorets mandat löpte ut 31 december 2011 och det stängde i januari 2012. Arbetet fortsätter nu genom de tre ickestatliga organisationerna Documenta; Centre for Peace, Non-violence and Human Rights samt Civic Committee for Human Rights.

8. Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Den kroatiska konstitutionen garanterar yttrande- och tryckfrihet. Det finns ett antal medier som är oberoende av statsmakterna.

Televisionen har fyra kanaler med nationell täckning, varav två är statliga. Den statliga televisionen övervakas av ett politiskt sammansatt och ständigt omdebatterat programråd. Kritiska röster menar att utnämningarna till rådet är politiserade. En ny lag om den statliga televisionen och radion håller på att utarbetas. Bland journalister finns farhågor för ökad politisering.

Frågetecken finns kring vissa mediers självständighet då ägarbilden ofta sammanfaller med lokala politiska maktstrukturer. Från olika journalistorganisationer hävdas att situationen för yrkesgruppen har försämrats betydligt genom lagar som begränsar deras frihet.

Journalister har vittnat om hot, skrämselpropaganda och andra försök att påverka innehållet i deras arbete. Det har ofta rört sig om journalister som skriver om korruption, organiserad brottslighet och krigsförbrytelser. FN:s kommitté för övervakning av att konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter efterlevs, har också påpekat att Kroatien försummat att lämna information som svar på kommitténs uppmaning till Kroatien att officiellt fördöma våld mot journalister.

9. Mötes- och föreningsfrihet

Den kroatiska författningen garanterar mötes-, församlings- och föreningsfrihet.

10. Religions- och övertygelsefrihet

Religions- och övertygelsefriheten är skyddad i den kroatiska författningen. Alla religiösa samfund kan verka utan inskränkningar. Någon officiell

statsreligion finns inte, men den katolska kyrkan har en särställning och ett visst politiskt inflytande samt får statligt ekonomiskt stöd.

11. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Kroatien är en parlamentarisk demokrati och alla medborgare över 18 år har rätt att rösta i fria och hemliga val. Presidenten väljs vart femte år i direkta val. Parlamentets mandatperiod är fyra år. Det senaste parlamentsvalet ägde rum i december 2011, presidentval hölls vid årsskiftet 2009/2010 och lokalval ägde senast rum våren 2009.

Kroatien har sedan slutet av december 2011 en koalitionsregering med det socialdemokratiska partiet (SDP) som största parti. I regeringen ingår också liberala HNS, Istriska demokratiska församlingen (IDS) och Pensionärspartiet (HSU).

Regeringen stöds i parlamentet även av företrädare för nationella minoriteter (italienare, romer, bosniaker, ungrare och ett antal mindre nationaliteter).

Andelen kvinnor i parlamentet var under den föregående mandatperiod 26 procent, medan den under nuvarande period är 24 procent. Av regeringens 22 medlemmar är 18 män och 4 kvinnor. Åtta av sammanlagt 151 platser i parlamentet är reserverade för minoritetsföreträdare, såväl partianknutna som oavhängiga.

Sedan 2002 finns en konstitutionell lag om nationella minoriteters rättigheter, som har reviderats ett antal gånger. Enligt lagen ska minoriteter garanteras representation i styrande församlingar på alla nivåer. På lokal nivå gäller det när en minoritetsgrupp utgör minst fem procent av befolkningen. Folkbokföringssiffrorna är dock osäkra och överensstämmer inte alltid med det antal som åberopas av grupperna själva. Minoriteterna garanteras också representation inom statlig förvaltning och rättsväsendet. Det faktiska genomförandet försvåras av att det under en längre tid har varit anställningsstopp inom den offentliga sektorn.

Under de senaste åren har flera ändringar i de kroatiska vallagarna antagits för att komma till rätta med anklagelser om korruption och manipulation. Förbättringar av de institutionella och juridiska ramverken har skett under det senaste året, och nu finns en plattform för vidareutveckling av lagarna på området. Under 2011 infördes en lag om finansiering av politiska partier. År 2007 antogs en ny lag för att förbättra röstlängdernas kvalitet, men efter folkomröstningen om medlemskap i EU i januari 2012 angavs att ca 500 000 fler personer är upptagna i röstlängderna än det faktiska antalet röstberättigade medborgare. OSSE och EU har noterat vikten av att uppdatera röstlängderna, och regeringen är medveten om att detta måste ske inför lokalvalen och valen till Europaparlamentet våren 2013.

Den kroatiska valmyndigheten (*State Election Commission*) bevakade parlamentsvalet i december 2011. Myndigheten består av partipolitiskt obundna ledamöter med juridisk bakgrund och med en mandatperiod på åtta år. OSSE:s valobservatörer gjorde bedömningen att valet i stort hade genomförts i enlighet med de åtaganden som Kroatien har gjort om fria och demokratiska val. OSSE noterade också att valmyndigheten hade skött sitt uppdrag professionellt och transparent.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

12. Rätten till arbete och relaterade frågor

Kroatien har ratificerat Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta centrala konventioner om mänskliga rättigheter i arbetslivet. Mot bakgrund av hur nationella minoriteter behandlas i arbetslivet, finns dock brister i tillämpningen av konventionerna nr 100 angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde samt nr 111 angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning.

Den lagstadgade arbetstiden och arbetsförhållandena är i allmänhet skäliga och internationella institutioner, bland andra Internationella valutafonden (IMF), pekar på att Kroatien har en stark arbetsrätt. En stor del av arbetskraften är dock sysselsatt i den oreglerade ekonomin. Arbetslösheten är hög, särskilt i de krigsdrabbade områdena, och har ökat ytterligare under det senaste året. I januari 2012 var arbetslösheten uppe i nära 20 procent enligt kroatisk statistik (knappt 15 procent enligt ILO-metodik), vilket innebär den högsta siffran sedan början av 2000-talet. Problem förekommer även med fördröjningar vid utbetalningar av löner.

Arbetslösheten är proportionellt större bland romer och personer av serbisk etnicitet och det finns tecken på att diskriminering av dessa grupper fortsatt förekommer på arbetsmarknaden.

Det finns flera fackföreningar och de får verka utan inskränkningar.

13. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Sjukvårdspersonalen är i allmänhet välutbildad, men det finns ofta brister i sjukvårdsinrättningarnas resurser. Läkarvård för barn är kostnadsfri. Korruption förekommer i vissa fall även inom sjukvårdssektorn. Kroatien har god tandläkarvård.

14. Rätten till utbildning

Utbildning är gratis och obligatorisk till 15 års ålder. Merparten av eleverna fortsätter skolgången tills de är 18 år. Skolbarn i grundskolan har rätt till gratis

måltider. Det finns speciella skolor som följer en särskild läroplan med undervisning på serbiska.

Det förekommer att romer diskrimineras i skolan i vissa områden av landet, och det har tidigare varit vanligt att romska barn placerats i särskilda klasser. På senare tid har den kroatiska regeringen vidtagit ett antal åtgärder för att komma tillrätta med situationen. Man har bland annat agerat mot segregering genom att införa blandade klasser. Språkspecialister finns för att följa barnens utveckling och se till att erforderlig nivå uppnås, så att eleverna kan flytta till ordinarie klasser. Den låga utbildningsnivån har delvis en förklaring i fattigdom, tidiga äktenskap och barnafödslar samt att romska föräldrar inte alltid väljer att sätta sina barn i skola. Regeringen antog 2005 en tioårig handlingsplan för romernas situation, vilken nu verkställs gällande skolgång, hälsa, arbete och bostäder.

15. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Bruttomedelinkomsten per capita i Kroatien är cirka 94 000 HRK (111 000 kronor) per år enligt den kroatiska statistikbyrån. Siffran är den näst högsta (efter Slovenien) bland länderna i det forna Jugoslavien. Landet ligger på plats 46 i FN:s index över mänsklig utveckling (*Human Development Index*) och rankas som ett av de dyraste länderna i Öst- och Centraleuropa. Sociala indikatorer såsom spädbarnsdödlighet, skrivkunnighet och livslängd är i paritet med Västeuropa. Det finns dock stora skillnader i levnadsstandard mellan olika delar av landet.

Rätten till bostad påverkas av att många bostäder i Kroatien förstördes under kriget på 1990-talet liksom av att många personer som flydde landet nu önskar återvända. Lagen föreskriver att personer kan ansöka om återuppbyggnad av egendom som skadats i krig eller genom så kallade terroristhandlingar (här åsyftas förstörelse utförd av kroatiska reguljära eller andra förband). Bostadssituationen har negativ återverkan på antalet flyktingar som vill återvända. Egendom, vars ägare flytt från Kroatien (oftast kroatiska medborgare av serbiskt ursprung), uppläts i många fall åt kroatiska internflyktingar samt till bosnienkroater som flytt till Kroatien i samband med kriget. De allra flesta privatägda bostäderna har nu, efter lång försening, kunnat återfås av sina ursprungliga ägare.

Närmare 30 000 hushåll av serbiskt ursprung som flydde efter 1992 miste sin rätt till statssubventionerade hyreslägenheter, vilka under frånvaron privatiserats. Rätten att ansöka om alternativt boende avgörs av om lägenheten var belägen i de direkt krigsdrabbade områdena. Personer som bodde i dessa områden har normalt något större möjlighet att beviljas ersättningsbostad.

Regeringen har antagit ett bostadsprogram för ersättningsbostäder till de återvändande flyktingar som förlorat sina tidigare bostadskontrakt. Riktmärken för hur många bostäder som årligen ska tillhandahållas har satts upp och

ansträngningarna har ökat för att förse återvändande och flyktingar med bostäder. Fortfarande väntar dock flera tusen hushåll på att få ansökan om bostad behandlad.

Bostadsproblemen ger återverkningar på regional nivå, där Kroatien tillsammans med grannländerna Serbien, Montenegro och Bosnien-Hercegovina försöker lösa återstående frågor avseende återvändande flyktingar. Inom ramen för den så kallade Sarajevoprocessen antogs en deklaration av EU, FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) och OSSE, där de fyra länderna uppmanas att förbättra situationen för flyktingar, bland annat genom förbättrad flyktingstatistik, tillhandahållande av bostäder och ekonomisk och social integration. I november 2011 möttes utrikesministrarna för att enas om att trappa upp arbetet för att flyktingar ska kunna återvända – inom ramen för *Regional housing program* (RHP). Hittills har cirka hälften av dem som anmält att de önskar återvända till Kroatien som en del av programmet flyttat tillbaka och erhållit bostad.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

16. Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Regeringen har en nationell handlingsplan för jämställdhet, en jämställdhetsombudsman och en jämställdhetskommitté i parlamentet.

Våld mot kvinnor i hemmet är enligt kvinnorättsorganisationer ett utbrett problem. Under senare år har polisen noterat en ökning, vilket kan bero på att fler än tidigare vågar anmäla brotten. Våld mot kvinnor faller under allmänt åtal. Medvetandet om dessa brott växer och myndigheter och enskilda organisationer bedriver utbildning för att komma till rätta med de kunskaps- och attitydproblem som fortfarande finns inom polis och rättsväsende.

Arbetsrätten förbjuder könsdiskriminering men i praktiken är det oftast kvinnor som har låglönejobb. Fler kvinnor än män är arbetslösa och kvinnor har i regel lägre lön än män för samma arbete.

Handel med kvinnor förekommer i Kroatien. Landet är såväl ursprungs- som genomgångs- och destinationsland för handel med människor för sexuella syften. Människohandel är förbjuden enligt lag och internationella organisationer vittnar om att polisen blivit bättre på att utreda dessa brott. Att bekämpa människohandel ingår i utbildningen på polishögskolan. Myndigheterna har i samarbete med enskilda organisationer genomfört utbildningsinsatser också inom delar av rättsväsendet och för personal vid gränskontrollerna. Försäljning av sexuella tjänster är kriminaliserad men köp utgör inte kriminell handling. Att utnyttja offer för människohandel är dock brottsligt. Flera lokala frivilligorganisationer noterar att prostitutionen, liksom

handeln med människor för sexuella ändamål, ökat under senare år som en följd av den växande utländska turismen.

17. Barnets rättigheter

Kroatien har en nationell handlingsplan (2006–2012) för barns intressen och rättigheter och ett nationellt program (2009–2013) för ungdomar. Barnaga är förbjudet sedan 1999.

En särskild barnombudsman spelar en betydelsefull opinionsbildande roll. Ombudsmannen har noterat en ökning i antalet anmälningar under de senaste åren, främst som ett resultat av dennes ökade närvaro och synlighet ute i landet. Satsning har gjorts på verksamhetslokalerna och nya regionala kontor.

Ombudsmannen har i sina rapporter riktat uppmärksamhet på våld mot barn i hemmet och barn som hamnat i kläm mellan föräldrar i konflikt. Enligt rapporterna är rättsväsendets ineffektivitet och längden på rättsprocedurer problematisk när det gäller mål om underhållsbidrag. Ombudsmannen har även pekat på bristen på kunskap hos domare som dömer i mål om äktenskapsskillnad och underhållsbidrag, vilket försämrar barnens situation.

Våld mot barn i utbildningssystemet har fortsatt att öka, och ombudsmannen har uttryckt oro över vuxnas inställning till barn och deras rättigheter samt framhållit vikten av utbildning med fokus på vuxna som arbetar med barn.

Kroatiens regering har ambitionen att barn som inte kan bo hos sina föräldrar får bo i fosterhem. Fortfarande är det dock vanligt att barn och ungdomar som inte kan bo hemma bor på institution.

Det finns många enskilda organisationer som arbetar för barnets rättigheter i landet.

18. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Författningen stadgar att ingen får diskrimineras på grund av ras, kön, språk, religion, politisk eller annan åsikt, nationalitet, utbildning, social status med flera grunder. En omfattande antidiskrimineringslag antogs av parlamentet 2008. Kroatien har dock ännu inte uppnått den nivå på straffrättsbestämmelser som efterlyses av EU för att motverka rasism och främlingsfientlighet.

I Kroatien finns flera olika nationella minoriteter, varav serber utgör den största gruppen. Enligt den senast genomförda officiella folkräkningen från 2001 uppgår andelen serber till 4,5 procent (att jämföra med 12 procent i folkräkningen 1991). Näst största grupp är bosniaker (0,47 procent), åtföljd av italienare (0,44 procent), ungrare, albaner, slovenier och romer (sammanlagt

0,21 procent). År 2010 ändrades författningen så att 22 nationella minoriteter erkänns istället för tidigare tio.

Ledande politiker har uppmanat kroatisk-serbiska flyktingar att återvända till sitt hemland och har genomfört ett antal viktiga symboliska gester, som besök hos serbiska återvändare i de krigsdrabbade områdena. Den kroatiska presidenten Josipovic och hans tidigare serbiska motsvarighet Tadic har sedan Josipovic tillträdde i februari 2010 lagt en politisk grund för fortsatt arbete med utestående frågor från kriget på 90-talet, däribland minoritetsfrågor.

Situationen för minoriteter i Kroatien förbättras gradvis även om diskriminering av framförallt serber och romer fortfarande förekommer. Människorättsorganisationer vittnar om att den direkta diskrimineringen minskat, men att indirekt diskriminering fortfarande förekommer. Rekryteringsplaner finns med målet att öka anställning i statlig förvaltning av personer som tillhör minoriteter, men dessa är alltjämt underrepresenterade inom exempelvis polis och rättsväsende. Ett problem är att personer som tillhör en minoritet inte alltid vågar åberopa sin minoritetstillhörighet för att få sina rättigheter tillgodosedda. Även svårigheter med minoriteters representation i lokalt valda församlingar förekommer.

Återvändande serber har ibland svårt att komma in på arbetsmarknaden och diskrimineras också i tillgången till infrastruktur, till exempel genom brister i tillgång på el och vatten. Regeringen arbetar med att återställa infrastrukturen och har de senaste åren satsat stora resurser på att tillhandahålla bostad för de flyktingar som vill återvända.

Antalet incidenter med etniska motiv mot framför allt personer av serbisk etnicitet rapporteras minska. Lokala människorättsorganisationer och internationella organisationer vittnar om att polis och myndigheter nu reagerar mer professionellt på dessa brott. Brottskategorin "hatbrott" finns i kroatisk lagstiftning och 2010 tillsattes en arbetsgrupp på nationell nivå för övervakning av dessa brott.

Uppskattningsvis bor mellan 30 000 och 40 000 romer i Kroatien. Vissa lever utanför samhället och har problem att få utbildning, medborgarskap och identitetshandlingar samt svårigheter att integreras på arbetsmarknaden. En nationell handlingsplan för den romska befolkningsgruppen finns (se avsnitt 12).

19. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Att diskriminera på grund av sexuell läggning är förbjudet enligt lag. Det finns dock fortfarande fördomar mot homo-, bi- och transsexuella personer, och ett visst mått av diskriminering sker. Hot och attacker äger rum. I samband med en *gay pride*-marsch i Split 2011 förekom våldsamheter riktade mot deltagarna, vilket föranledde reaktioner från Amnesty International mot polisens arbete

med denna typ av hatbrott. Det finns flera grupper som aktivt arbetar för homosexuellas rättigheter genom kampanjer för förståelse och tolerans. En *gay pride*-marsch genomförs också sedan tidigare årligen i Zagreb och har under en längre tid präglats av en lättsam stämning och frånvaro av våldsamheter.

Parlamentet har antagit en lag om samboförhållanden mellan personer av samma kön där frågor om underhåll och gemensam egendom regleras.

20. Flyktingars rättigheter

En ny asyllag trädde i kraft 2008 och har sedan dess fått flera tillägg. Enligt UNHCR innebär lagen en betydande förbättring. Den har skapat en nationell asylprocess i enlighet med asylkonventionen från 1951 och i linje med EU:s regelverk. Genom lagen har fri rättshjälp i asylärenden samt fritt boende för de asylsökande införts. Antalet asylsökande har ökat markant till 807 sökanden 2011. Från januari 2012 är de nya administrativa domstolarna fullt verksamma som andra instans för asylärenden. Även en ny utlänningslag har trätt i kraft.

Det saknas tillförlitlig statistik över hur många kroatiska serber som flydde landet under kriget 1991–1995, men enligt OSSE:s uppskattningar rör det sig om cirka 300 000 personer. De flesta flydde i slutet av kriget. Enligt den kroatiska regeringen hade över 130 000 av dessa återvänt fram till december 2009. Endast drygt hälften stannar dock permanent i Kroatien. Att det inte är fler beror på svåra levnadsförhållandena, till exempel svårigheter att återfå bostäder eller kompensation, bristande infrastruktur och hög arbetslöshet. Under kriget flydde cirka 120 000 bosnienkroater till Kroatien. Merparten av dem som har stannat kvar i landet har fått kroatiskt medborgarskap och är idag att betraktas som integrerade i det kroatiska samhället.

21. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Konstitutionen tillförsäkrar skydd och integration i samhället för personer med funktionsnedsättning. De utsätts inte för öppet diskriminerande åtgärder, men har svårt att finna arbete och tillgången till särskild utbildning är begränsad. Krigsveteraner med psykiska och fysiska funktionsnedsättningar åtnjuter avsevärt större stöd från staten. Praktiska problem har rapporterats om handikappanpassning vid röstning i val.

Kroatien ratificerade 2007 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och regeringen antog en nationell strategi för personer med funktionsnedsättning. En ombudsman finns för personer med funktionsnedsättning. Personer med psykiska funktionsnedsättningar är oftast intagna på särskilda inrättningar trots regeringens intention att flytta vården från institutioner. Överflyttning till lokala socialvårdsalternativ pågår men arbetet går långsamt.

ÖVRIGT

22. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Det finns en rad oberoende organisationer för mänskliga rättigheter i Kroatien. De bedriver verksamhet utan restriktioner. En särskild lag för enskilda organisationer har förbättrat möjligheterna att verka. Flera organisationer bjuds regelbundet in av regeringen att delta i arbetsgrupper för att ta fram lagförslag. Det finns en särskild myndighet för samarbete med enskilda organisationer, och staten finansierar till viss del deras verksamhet.

23. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Flera internationella organisationer bedriver verksamhet i Kroatien. Dit hör till exempel UNDP och UNHCR. OSSE stängde sitt kontor vid årsskiftet 2011/2012. EU har en relativt stor delegation i Zagreb, som nära följer situationen för de mänskliga rättigheterna bland annat på grund av kopplingen till Kroatiens förestående EU-medlemskap. Ett antal utländska enskilda organisationer är aktiva i Kroatien.

Det bilaterala utvecklingssamarbetet mellan Sverige och Kroatien har helt fasats ut.